

Uit je herinnering

door Jaap Stoter en Lennart Visser

Lennart:

Wij hebben een mooie hobby! Soms bouw je de werkelijkheid na of laat je jouw fantasie de vrije loop. Je hebt ook de mogelijkheid om een herinnering na te bouwen. Dat je iets bouwt dat je zelf hebt meegemaakt. Dat gebeurt nu op de gelijkstroombaan bij de houtzagerij/scheepswerf.

Ik ben in november 1963 geboren op de Keulse Slag op Presikhaaf in Arnhem, vlak tegen de Bethaniënstraat aan. Daar lag de steenfabriek IJsseloord, die toen nog in vol bedrijf was, met bijbehorende smalspoorlijn. De klei werd namelijk opgehaald uit de kleiput richting het Velperbroekcircuit.

Ik heb daar gewoond tot en met mijn 5de jaar en dus heb ik wel wat herinneringen, maar die zijn beperkt. Ook mocht ik van mijn moeder niet zo ver van huis, maar ver genoeg om bij het spoorlijntje te komen. Daar was een overweg met een hek. Dat hek deden we dan dicht, tot grote ergernis van de machinist. Die moest dan stoppen en afstappen om het hek weer open te doen.

Ons lid Jaap woonde daar ook toevallig, was een flink stuk ouder en heeft daar weer andere herinneringen aan:

Jaap:

In 1964 verhuisde ik met mijn ouders vanuit de Betuwe naar Arnhem. Wij kwamen te wonen in de nieuwbouwwijk Presikhaaf in de Lacombléstraat. Tussen deze straat en de spoorbaan Duitse grens/Arnhem was nog geen verdere bebouwing aanwezig. Vanuit de huiskamer zag ik in de verte prachtige stoomlocs rijden. Het treinvirus zat er blijkbaar al vroeg in. Ik was toen elf... Maar bijna net zo mooi was de dichtbij gelegen steenfabriek IJsseloord. Op een smalspoorlijn van zo'n twee kilometer werd door twee stoomlocjes al fluitend, puffend en sis-send klei getransporteerd van de kleiputten, vlakbij wat nu knooppunt Velperbroek is, naar de

steenfabriek. In mijn eerste Arnhemse jaren was ik samen met vriendjes regelmatig in de buurt van het spoorbaantje te vinden. Hoe leuk was het dan om een rits steentjes op de rails te leggen en te kijken wat er dan gebeurde als de loc er overheen reed. Meestal knapten de steentjes kapot en schreeuwde de machinist dingen naar ons die ik niet verstond maar wel begreep. Maar soms trok de machinist de rem aan, klom uit het locje en wilde dan blijkbaar de lelijke woorden dichtbij overbrengen. Dat hebben we nooit afgewacht. Ik liep op mijn veertiende de honderd meter best wel snel...

Later hebben we ons werkterrein verlegd. We bleven de steentjes op de rails leggen. We verstopten ons toen niet meer in de struiken maar klommen dan in een verderop staande boom. Hoe leuk was het dan als "onze" machinist weer stopte en in de struiken ging zoeken maar niemand vond. We hebben in die boom heel wat afgelachen. We hadden nog veel harder kunnen lachen als we toen wisten wat kleine Lennartje verderop met openstaande hekken deed. Mooie tijd! Niet zozeer voor de machinist...

Op 29 januari 1962 fotografeerde Jan Roos de stoomloc Duiveltje van de steenfabriek IJsseloord bij Arnhem. Let eens op de ligging van het spoor.

Lennart heeft onze kwajongensstreken opgenomen in zijn scenery van de houtzagerij/scheepswerf op de gelijkstroombaan van de MVA.

Terugdenkend aan die streken ga je op internet toch wat terugzoeken in de historie. Er reden in begin 60-er jaren twee stoomlocjes voor de steenfabriek. Aagje en Duiveltje, beiden gebouwd door de firma Orenstein & Koppel in Berlijn.

Aagje is in 1911 gebouwd en heeft van 1912 tot 1965 klei vervoerd. Meer dan vijftig jaar!! In 1965 werd Aagje uitgerangereerd omdat haar machinist liever op de steenoven wilde werken. Achteraf begrijp ik hem wel... Sinds 1968 is Aagje overgenomen door de Efteling. De locomotief kreeg uiteindelijk een donkergroene kleur. Het locje is aangepast aan de ideeën van Anton Pieck, de ontwerper van de Efteling. Zo heeft het bijvoorbeeld een losse tender gekregen, omdat het publiek die nu eenmaal verwacht bij een stoomloc. Voor de tender werden wielen gebruikt van oude mijnkarren. De loc kreeg in 1979 ook een nieuwe ketel. Later zijn er ook andere details aan toegevoegd. Zo zit er tegenwoordig ter hoogte van de schoorsteen een frontsein.

Duiveltje is in 1928 gebouwd, heeft van 1929 tot 1969 klei vervoerd in de IJsseloord. Op deze foto is de loc aan de linkerkant dichtgemaakt met hout en zeildoek tegen de kou. Goed zichtbaar is het Duivelsbeeldje op de schoorsteen wat de loc haar bijnaam bezorgde.

Voor zover bekend was IJsseloord de laatste plek waar nog industrieel met stoomtreinen (smalspoor) gewerkt werd. De locomotief is in 1976 als stoomloc 6 aan de collectie van De Nederlandse Smalspoorweg Stichting (Stoomtrein Katwijk Leiden in Valkenburg ZH) toegevoegd en in 2000, na een ingrijpende revisie, weer dienstvaardig op de baan gebracht. In oktober 2011 moest ze buiten dienst gesteld worden met een afgekeurde ketel. In 2021 is begonnen met algehele restauratie en een revisie van het onderstel. De nieuwe ketel is besteld. Naar verwachting zal de loc eind 2022 weer rijdend te bewonderen zijn.

“Duiveltje” was het beeldje tussen lantaarn en schoorsteen.

